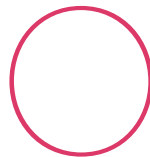

Język obcy w klasach o zróżnicowanym poziomie jego znajomości

Studium przypadku

MAGDALENA ŚLAWSKA

Nauczanie w klasach o zróżnicowanym poziomie znajomości języka (ang. *mixed-ability classes*) to jedno z największych wyzwań stojących przed nauczycielami. Jest to zjawisko rodzące szereg problemów metodycznych, organizacyjnych, a nawet moralnych, które jednak jest ciągle niezauważane przez władze oświatowe, a na horyzoncie nie widać żadnych rozwiązań systemowych w tym zakresie. Jak zatem, w obecnych warunkach, radzić sobie z problemami w grupie zróżnicowanej?

bowiążące rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół z jednej strony zapewnia uczniowi możliwość kontynuowania nauki na poziomie, który osiągnął w gimnazjum, z drugiej jednak zezwala na podział na grupy, jeśli klasa liczy co najmniej 25 uczniów. Ustawa o systemie oświaty dopuszcza korzystanie z różnych podręczników w danym oddziale, o ile jest on podzielony ze względu na poziom znajomości języka obcego. Jeśli liczebność takiej klasy spadnie poniżej dopuszczalnych 25 osób, może nastąpić złączenie oddziału w jedną grupę, liczącą zwykle 24 uczniów i korzystającą z dwóch różnych podręczników. Do opisanej sytuacji może dojść na każdym etapie nauki, nawet kilka miesięcy przed maturą. Nauczyciel staje wtedy przed wyzwaniem nie tylko natury metodycznej, ale i moralnej. Musi się zmierzyć z realnymi problemami i odpowiedzieć na pytania: Jak efektywnie uczyć taką grupę i jak przygotować wszystkich uczniów do egzaminu dojrzałości? oraz Czy można wymagać od części uczniów zakupu nowego podręcznika, kiedy poprzedni nie został zrealizowany?

Utrzymanie podziału – czy jest to możliwe?

Rozporządzenie, o którym wcześniej wspomniano, dopuszcza możliwość kontynuowania nauki języków obcych z zachowaniem podziału na grupy. Warunkiem utrzymania podziału klasy jest jednak uzyskanie zgody organu prowadzącego szkołę, który – jak wynika z praktyki – zwykle nie udziela takiego pozwolenia. Najczęściej powtarzaniem argumentem przez jednostki samorządowe jest brak wystarczających środków finansowych na oświatę. Ignorowane są w potrzeby i możliwości uczniów, a nauczyciele słyszą oskarżenia,

że chcą podziału na grupy, aby zapewnić sobie większą liczbę płatnych godzin pracy. W takiej sytuacji jedynie odgórne, systemowe rozwiązania są w stanie rozwiązać konflikt na linii nauczyciele – samorządy.

Mimo tego warto walczyć o utrzymanie podziału klasy. Dobrze uzasadniona prośba może być rozpatrzona pozytywnie, szczególnie jeśli zachodzą nadzwyczajne okoliczności, na przykład zbliżające się zakończenie edukacji danej grupy uczniów w szkole. Jeśli jest to środek semestru, można negocjować przedłużenie podziału przynajmniej do końca trwającego okresu nauki.

Nauczanie międzyoddziałowe – rozwiązanie (nie) idealne

Pierwszym rozwiązaniem, które natychmiast przychodzi do głowy w przypadku nagłego złączenia klasy jest nauczanie międzyoddziałowe, czyli stworzenie grupy na tym samym poziomie zaawansowania z uczniów różnych klas. Wydaje się to oczywistym rozwiązaniem, może jednak wzbudzać wątpliwości zarówno uczniów, jak i dyrekcji. Próba połączenia w jedną grupę młodzieży z różnych klas może nastręczać pewne trudności. Uczniowie nieśmiali bądź borykający się z trudnościami w nauce, mogą czuć się zakłopotani lub zawstyżeni w obecności obcych osób. Potrzebują poczucia bezpieczeństwa i komfortu pracy, a te warunki trudno będzie spełnić.

Grupy międzyoddziałowe stwarzają również problemy organizacyjne, ponieważ plan lekcji kilku klas musi być podporządkowany językom obcym – wiodącemu i dodatkowemu. Ustalenie planu w liceum ogólnokształcącym będzie mniejszym wyzwaniem, niż w przypadku technikum, gdzie pod uwagę należy brać dodatkowo przedmioty zawodowe. Skonstruowanie planu zajęć w sytuacji gdy nauczyciele i uczniowie nie mają wolnych godzin lekcyjnych (tzw. okienek) może być niemożliwe, szczególnie jeśli okaże się, że klasy są wielozawodowe.

Można wyobrazić sobie następującą sytuację: chcemy zorganizować zajęcia międzyoddziałowe dla dwóch klas technikum. Klasa 1a liczy 24 uczniów, którzy kształcą się w zawodach technik usług hotelarskich oraz technik żywienia i usług gastronomicznych; natomiast 23-osobowa klasa 1b – w zawodach technik ekonomista i technik organizacji reklamy. Podczas tworzenia grup językowych na podstawie poziomu zaawansowania liczebność będzie nierównomierna na każdym obowiązkowym języku obcym (np. na angielskim i niemieckim). W sytuacji, gdy zajęcia wychowania fizycznego odbywają się również w grupach międzyoddziałowych z podziałem na chłopców i dziewczęta. Plan lekcji musi uwzględnić także podział na grupy związane z przedmiotami zawodowymi.

W takim przypadku obie klasy trzeba podzielić na cztery różne grupy – ze względu na język angielski, drugi język obcy, wychowanie fizyczne oraz przedmioty zawodowe. Widać jasno, że ułożenie planu zajęć może się okazać niewykonalne.

Należy również pamiętać, że ewentualne grupy będą dość liczne (w omówionym przykładzie liczące około 23 osób), więc obniży się również komfort pracy nauczyciela.

Problemy

ZMIANA NAUCZYCIELA I STRES

Nagła zmiana nauczyciela jest stresująca dla uczniów na każdym etapie edukacyjnym, a trzeba wziąć pod uwagę fakt, że złączenie klasy może nastąpić w szczególnie niekorzystnym momencie, np. przed samym końcem semestru czy na dwa miesiące przed egzaminem maturalnym. Każda kolejna komplikacja wzmacnia obawy uczniów. Osoba przyzwyczajona do konkretnego stylu pracy i sposobu oceniania nie jest w stanie z dnia na dzień przestawić się na inny system, związany z pojawieniem się nowego nauczyciela. Trzeba brać pod uwagę fakt, że choć nauczyciele współpracują ze sobą, razem tworzą przedmiotowe systemy oceniania i realizują tę samą podstawę programową, to preferują różne metody nauczania. Z tego właśnie powodu warto pierwszą lekcję w połączonym zespole poświęcić na sprawy organizacyjne i wyjaśnić nowym członkom grupy, czego jakie są wobec nich oczekiwania i jak będzie wyglądała dalsza współpraca.

DYSCYPLINA

W klasach o zróżnicowanym poziomie umiejętności językowych często pojawiają się problemy z utrzymaniem dyscypliny. Jest to efekt frustracji uczniów, którzy narzekają na zbyt wysoki poziom nauczania, przez co czują się gorsi od swoich kolegów lub są rozczarowani zajęciami. W takiej sytuacji nie mogą się w pełni rozwijać. Jeśli materiał na lekcjach jest zbyt trudny, uczniowie mogą stwierdzić, że praca na lekcji nie ma sensu, że nic im nie da. Jeśli jednak materiał jest zbyt łatwy, część młodzieży będzie się nudzić. W obu tych przypadkach zniechęceni uczniowie przestają się koncentrować lub zaczynają zajmować się czymś innym, niż temat zajęć. Trzeba zatem unikać sytuacji, w której pozwolimy lepszym uczniom zdominować lekcje oraz takiej, w której całą uwagę skupimy tylko na jednej grupie podopiecznych.

EFEKTYWNE NAUCZANIE

Wielkim wyzwaniem jest znalezienie takich metod pracy, które zadowolą wszystkich uczniów, pozwolą im robić postępy i doskonalić znajomość języka, a więc umożliwią

efektywne nauczanie. Materiały na których opierają się lekcje powinny być zgodne z zainteresowaniami uczniów oraz dopasowane do ich poziomu znajomości języka. Ćwiczenia muszą być różnorodne, ponieważ poszczególne osoby preferują różne typy uczenia się. Znalezienie złotego środka może być w takiej sytuacji niezmiernie trudne.

AKTYWNOŚĆ

Trzeba zwracać uwagę na sytuację, w której uczniowie prezentujący wyższe zdolności językowe dominują nad resztą klasy – to oni jako pierwsi podają prawidłową odpowiedź i najszybciej kończą wykonywanie ćwiczeń, przez co narzucają duże tempo pracy i uniemożliwiają pozostałym, słabszym uczniom, aktywny udział w lekcji. Niekorzystne dla przebiegu zajęć jest również sytuacja, kiedy te same osoby będą zbyt znudzone, aby udzielać się na lekcji, a inni uczniowie mogą być zbyt niepewni, żeby się odezwać.

PODRĘCZNIK

Pierwszym dylematem, przed którym staje nauczyciel pracujący z grupą o zróżnicowanym poziomie językowym, jest kwestia wyboru podręcznika. Wydaje się, że możliwe są tutaj trzy rozwiązania. Pierwszym z nich jest jednoczesne korzystanie w klasie z dwóch podręczników. Nauczyciel może decydować o tym, z którego podręcznika omówić dane zagadnienie. Takie rozwiązanie wymaga jednak dokładnego analizowania realizacji podstawy programowej, a także przygotowywania kopii podręczników dla części uczniów (co jest niezgodne z prawem). Inną możliwością jest poproszenie części uczniów o zakup podręcznika, który posiada reszta klasy, co jednak oznaczałoby próbę ujednoczenia poziomu grupy z pominięciem rzeczywistych umiejętności uczniów. Trzecia opcja, to wprowadzenia zupełnie nowej książki, takiej samej dla wszystkich. W przypadku szkół ponadgimnazjalnych jest to częsta praktyka, ponieważ nauczyciele tam pracujący najpierw korzystają z podręcznika, a następnie z repetytorium maturalnego. Obecnie na rynku wydawniczym dostępne są repetytoria przygotowujące zarówno do egzaminu na poziomie podstawowym, jak i rozszerzonym, dzięki czemu możliwe jest stopniowanie trudności zadań i ich urozmaicanie. Istnieje zatem realna szansa na efektywną pracę w grupie.

Metodyka pracy w grupach o zróżnicowany poziomie zaawansowania

STRATEGIA WSPÓŁPRACY

Wspomniałam wcześniej o konieczności omówienia z uczniami zasad współpracy po połączeniu klasy, jednak

rozwiązaniem godnym uwagi jest również opracowanie strategii nauki z uczniami. Nowa sytuacja jest tak samo kłopotliwa dla młodzieży, jak i nauczyciela, więc aby zapewnić jak najlepsze warunki współpracy należy wyjaśnić i omówić nową sytuację, a także wspólnie uzgodnić rozwiązania, które będą akceptowane przez obie strony.

Zanim nauczyciel rozpocznie pracę z nową grupą, powinien poznać swoich uczniów – uzyskać informacje dotyczące między innymi tego, co ich motywuje, jakiego rodzaju ćwiczenia lubią, która sprawność językowa jest dla nich najważniejsza i z którą radzą sobie najlepiej, nad jakimi zagadnieniami chcieliby pracować, co sądzą o pracy w grupach lub w parach, czy mieli do czynienia z metodą projektu. Żeby się tego dowiedzieć można przygotować anonimową ankietę lub poprosić uczniów o spisanie wszystkiego na kartkach. Kolejny krok, to opracowanie wyników i przedstawienie ich młodzieży. Na podstawie uzyskanych rezultatów można stworzyć kontrakt współpracy, w którym uczniowie i nauczyciel zapiszą do czego się zobowiązują. Kontrakt można oczywiście modyfikować, kiedy jest to konieczne. Takie rozwiązanie sprawia, że uczniowie czują się docenieni, a także, że mają bezpośredni wpływ na proces ich kształcenia.

PEER TUTORING

Peer tutoring to metoda, w której uczniowie pracują w małych grupach (najlepiej w parach), zapewniając sobie wzajemne wsparcie w procesie nauczania. Jest to metoda powszechnie stosowana na całym świecie, szczególnie popularna na uczelniach, lecz zdobywająca coraz większe poparcie wśród nauczycieli na wcześniejszych etapach edukacji.

Na nauczyciela spoczywa obowiązek odpowiedniego połączenie uczniów w pary – założenie jest takie, że uczeń bardziej zaawansowany (tutor) pomaga w nauce uczniowi z grupy mniej zaawansowanej, pełniąc jego opiekuna. W takim procesie nauczania osoba zaawansowana ma możliwość ćwiczenia i utrwalania swoich umiejętności, a uczeń słabszy nabywa nową wiedzę. Tutor bierze odpowiedzialność za ewaluację postępów swojego podopiecznego, a taka autonomia może mieć bardzo pozytywny efekt psychologiczny, motywując obie strony do pracy. Kolejną zaletą tej metody jest możliwość stworzenia bardzo przyjaznej atmosfery pracy.

Z drugiej jednak strony *peer tutoring* jest najbardziej efektywny wtedy, kiedy służy do utrwalania materiału, a nie do wprowadzania nowych zagadnień. Nauczyciel musi także kontrolować współpracę uczniów, aby upewnić się, że nie pojawiają się między nimi konflikty, ani że żaden z nich nie ma poczucie wyższości czy niższości.

STOPNIOWANIE TRUDNOŚCI ZADAŃ

Stopniowanie trudności zadań wydaje się być naturalnym rozwiązaniem w przypadku zróżnicowanego poziomu znajomości języka w grupie. Takie podejście pozwala uczniom zaawansowanym doskonalić ich umiejętności językowe i podejmować nowe wyzwania, nie zniechęcając jednocześnie do pracy uczniów początkujących. Stopniowanie trudności wymaga jednak od nauczycieli wielu przygotowań (samodzielne przygotowanie materiałów dodatkowych) oraz posiadania wiedzy na temat rzeczywistych umiejętności lingwistycznych poszczególnych uczniów. Musi on obserwować, czy osoba, która przeszła z grupy teoretycznie słabszej radzi sobie bardzo dobrze z językiem, bo zdążyła pogłębić swoją wiedzę lub dowiedzieć się skąd biorą się problemy jego podopiecznego (czy jest to wynik stresu, nieśmiałości, czy może specyficznych trudności w nauczaniu, takich jak dysleksja rozwojowa). Dlatego tak ważne jest szybkie zapoznanie się z klasą i obiektywna ocena jej umiejętności.

Jeśli grupa korzysta z tego samego podręcznika, np. repetytorium maturalnego, wszyscy uczniowie mogą pracować nad tym samym tekstem, można jednak przygotować do niego odrębne pytania – jedna grupa wykonuje zadania z podręcznika, druga te przygotowane przez nauczyciela. To samo dotyczy zadań z pisania czy mówienia. Można je dowolnie modyfikować biorąc pod uwagę umiejętności uczniów – zmieniać polecenia w całości bądź części, układać nowe pytania. Problematyczne będzie przygotowanie ćwiczeń ze słuchania, gdyż nie ma możliwości ingerowania w nagrania. Dobrze byłoby również gdyby stopniowanie trudności nie było oczywiste dla uczniów, nie chcemy bowiem doprowadzić do sytuacji, w której jedni poczują się zdecydowanie gorsi od innych. Zadania muszą być tak skonstruowane, żeby uczeń był w stanie je zrobić, a przez to widzieć swoje własne postępy.

Podobne zasady stosujemy w przypadku prac domowych. Powinny one pomagać słabszym uczniom utrwalać materiał z lekcji, a lepszym doskonalić ich umiejętności lingwistyczne. Jeśli chcemy tutaj uniknąć przygotowywania różnych zestawów, idealnym rozwiązaniem są prace pisemne. Prace nie powinny mieć narzuconego limitu słów, jednak muszą zawierać wszystkie niezbędne elementy związane z tematem wypracowania. W efekcie każdy uczeń wykona je na miarę własnych możliwości – powstaną krótsze i dłuższe wypracowania, spełniające wymagania nauczyciela. To pozwoli młodzieży spokojnie pracować, bez odczuwania niepotrzebnej presji i poczucia porażki już na starcie.

TEMPO PRACY

Bardzo ważną kwestią w pracy z grupami o zróżnicowanym poziomie znajomości języka jest tempo pracy na

lekcji. Należy zlecić wykonanie zadania, ale nie narzucać bardzo restrykcyjnych ram czasowych. Uczeń bardziej zaawansowany szybciej przygotowuje opis zdjęcia niż osoba początkująca, która musi posiłkować się swoimi notatkami lub słownikiem. Jeśli słabszemu uczniowi nie uda się przygotować opisu w wyznaczonym czasie, poczuje się zdemotywowany, niedoceniony albo po prostu gorszy.

Nauczyciel musi znaleźć odpowiednie tempo lekcji. Przy zbyt szybkim wprowadzaniu materiału uczniowie początkujący będą sfrustrowani, że nie dają sobie rady, zaś uczniowie zaawansowani będą się nudzić. Warto wprowadzać materiał etapami, z dużą liczbą ćwiczeń np. podczas lekcji języka angielskiego: najpierw tryb warunkowy pierwszy – powtórka z czasów Present Simple oraz Future Simple potrzebnych do konstruowania zdań w trybie warunkowym pierwszym; następnie ćwiczenia z twierdzeń, przeczeń i pytań w tym trybie. Kolejnym etapem jest tryb warunkowy drugi – powtórka z czasu Past Simple oraz z użycia czasownika modalnego „would”; potem osobne ćwiczenia z twierdzeń, przeczeń i pytań itd.

MOTYWACJA

Gwarancją udanej pracy w klasach o zróżnicowanym poziomie umiejętności językowych jest stworzenie przyjaznej, motywującej atmosfery. Aby to osiągnąć nauczyciele powinni:

- zauważać i doceniać wszystkie (nawet drobne) postępy uczniów,
- wskazywać elementy, które wyszły pozytywnie, dopiero potem błędy,
- na bieżąco monitorować progres uczniów,
- unikać sytuacji, w której u uczniów pojawi się poczucie niższości bądź wyższości,
- brać pod uwagę możliwości i umiejętności uczniów,
- różnicować trudność zadań wykonywanych na lekcji oraz prac domowych.

Korzyści z nauczania w klasach o zróżnicowanym poziomie znajomości języka obcego

Wielu pedagogom wydaje się, że praca w tak specyficznym zespole nie może się powieść, ale ma ona także zalety. Po pierwsze, niejednorodna grupa uczniów, prezentująca różne style uczenia się, zainteresowania i możliwości, daje nauczycielowi możliwość testowania i wprowadzania najróżniejszych metod nauczania oraz tworzenia unikatowych materiałów. Nauczyciel może wykazać się swoim kunsztem i kreatywnością, powstaje zatem idealna sytuacja do wprowadzania innowacji. Co ważne, nauczyciel – dając udzielając wskazówek i nadzorując postępy prac – ma szansę rozwijać autonomię ucznia.

Podsumowanie

Nauczanie w klasach o zróżnicowanym poziomie znajomości języka jest sporym wyzwaniem i stwarza wiele problemów. Sytuacja ta jest jednak coraz bardziej powszechna w rzeczywistości szkolnej, warto więc, żeby nauczyciele byli przygotowani do pracy w takich warunkach.

BIBLIOGRAFIA:

- Abramczyk A., (2015), Co „gryzie” nauczyciela. W: *Języki obce w szkole*, nr 4, s.126-130.
- Horodienko N.M., Lomakina L.V., (2015), Teaching EFL to mixed-ability classes: strategies, challenges, solutions. W: *Advanced Education*, nr 3, s. 39-43.
- Ma G., (2011), Teaching Tips, Mixed Ability Classes [online] [dostęp 14.04.2018] <<http://www.witslanguageschool.com/NewsRoom/ArticleView/tabid/180/ArticleId/58/Teaching-Tips-Mixed-Ability-Classes.aspx>>
- Rees G. (2004), Teaching mixed ability classes 1 [online] [dostęp 14.04.2018] <<https://www.teachingenglish.org.uk/article/teaching-mixed-ability-classes-1>>

- Rees G. (2004), Teaching mixed ability classes 2 [online] [dostęp 14.04.2018] <<https://www.teachingenglish.org.uk/article/teaching-mixed-ability-classes-2>>
- MEN (2017) Rozporządzenie MEN w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół z dnia 28 marca 2017 r. (DzU z 2017 r., poz. 703).
- MEN (2017) Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. (DzU nr 95, poz. 425).
- Venancio Faleiros M. H. (2009), Mixed Ability Classes: problems, strategies and practical help, W: *Diálogos Pertinentes – Revista Científica de Letra*, t. 5, nr 5, s. 113-128.

MAGDALENA ŚLAWSKA Nauczycielka języka angielskiego i języka angielskiego zawodowego w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych nr 3 w Pile; lektorka w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Pile. Metodyk, konsultant dydaktyczny, autorka bloga poświęconego językowi angielskiemu zawodowemu www.joz.com.pl.